

Hoivakokemus hoitotieteen käsitteenä

Latomaa Timo

30.11.2017 ::

Artikkelissa tarkastellaan hoivakokemusta ja siihen liittyviä hoiva ja hoivasuhde käsitteitä teoreettisesti ja käsitteellisesti. Tarkastelu on normatiivis-analyttistä, jossa käsitteet ja teoriat ymmärretään ideaalittyyppisinä konstruktioina, ei oletetun todellisuuden tai empirian kuvauksina. Toisin sanoen pyritään konstruoimaan ideaalittyyppinen käsitteellinen kuvaus ilmiön olemassaolon välttämättömistä ehdoista, jonka avulla orientoida empiriaan. Teorian ja empirian suhde nähdään formaalisen analyysin ja empiirisen analyysin yhteistoiminnallisena tai rinnakkaisena suhteena.

Terveystieteeseen liittyvää hoitotyötä tarkastellaan hoiva käsitteen näkökulmasta. Hoivakokemus nähdään kaiken hoivan sisältäväksi ajattelun työn ja sitä tutkivien tieteiden yhtenä peruskäsitteenä, joka konstituoii jonkin työn hoivatyytinä ja tieteen hoitotieteenä. Tarkasteluni on käsitteellis-teoreettinen. Tarkastelun sivuun jää siten aiheen, kattavan ja perusteellisen tarkastelun kannalta välttämätön, käsitehistoriallinen ja aate- ja oppihistoriallinen tarkastelu, esimerkiksi hoitotieteessä ja lääketieteessä hoidosta käyty teoreettinen keskustelu ja hoitotieteen ja lääketieteen historiallinen suhde. Kun en ole hoito- enkä lääketieteilijä, olen tieteenalojen historiallisen kehityksen ja esimerkiksi oppiriitojen rasitteista "vapaa" pohtimaan.

Näkökulma on semioottinen ja pedagoginen. Semioottinen tarkastelu on hoivakokemuksen tarkastelussa välttämätön, sillä hoivakokemus mentaalisenä tulkintaprosessina on semioottinen, subjektiivinen merkityssuhde. Myös hoiva toimintana on semioottinen ilmiö. Pedagogisesti tulkittaessa hoivassa toimintana merkitykselliset tapahtumat, jotka mahdollistavat, edesauttavat, tukevat ja tuottavat edellytykset hoivakokemukseen, ovat myös semioottisia ilmiöitä. Myös hoivasuhde hoivaajan ja hoivattavan (hoitaja, potilas) välillä on semioottinen, merkeistä ja merkkien käytöstä rakentuva merkityssuhde, erotuksena esimerkiksi hoitotyön konkreettisista toimenpiteistä. Hoivakokemus on hoivasuhteessa välittyneiden hoivan sisältämien merkitysten tulkintaa.

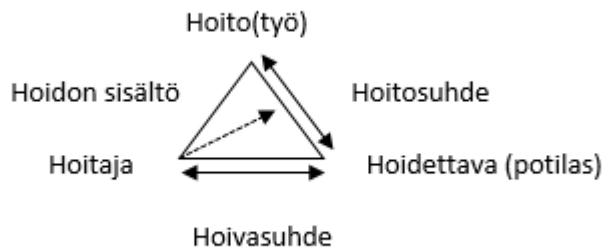
Hoivakokemuksen ja siihen liittyvien ilmiöiden semioottisuuden kautta käsitteet merkitys, tulkinta ja ymmärtäminen, sekä esimerkiksi pedagoginen ymmärryksen välittäminen ja sivistysteoreettinen ymmärretyksi tuleminen ja muut semioottisesti ja psykologisesti tulkitut kasvatusta- ja sivistysteoreettiset käsitteet tulevat keskeisiksi käsitteiksi.

Hoivakokemuksen ja siihen liittyvien käsitteiden teoreettis-käsitteellisen loogisen tarkastelun näkökulmasta esimerkiksi hoito(työ) rakentuu toisaalta konkreettisista hoitotoimenpiteistä ja semioottisesta hoivasta. Näin hoivakokemuksen ja siihen liittyvien käsitteiden tarkastelusta saadaan tietenteoreettinen ja käsitteellinen ehdotus perustaksi hoitotyölle toimintana ja tiedettä konstituoiviksi peruskäsitteiksi hoitotieteelle. Tämä tarkastelu on kuitenkin alustavaa hahmottelua ja keskittyy yhteen käsitteeseen ja siihen liittyviin käsitteisiin, eikä kaikkia asioita ja yhteyksiä ole mahdollista ottaa esille.

Hoitotieteen käsitteistä

Käsitteiden ja teorioiden tehtävän on orientoida tutkijaa ja toimijaa, hänen kokemuksiaan ja toimintaansa, hänen pyrkiessään ottamaan haltuun maailmasuhteitaan ja toimimaan suhteessa maailmaan. Tieteen peruskäsitteet ovat käsitteitä, jotka konstituoivat tiedettä – erotuksena muista tieteistä. Tieteessä käytettyjen käsitteiden tulee olla suhteessa peruskäsitteisiin, toisin sanoen on osoitettava, millä tavalla käytetyt käsitteet ovat suhteessa tieteen peruskäsitteisiin. Muutoin käsitteet eivät ole kyseisen tieteen käsitteitä. Hoitotieteen keskeisin käsite lienee hoito, hoitotyö, hoitaminen (Caring, Care, Nursing). Hoitotyö, kaiken työn ja toiminnan tavoin, sisältää aina toimijan ja toiminnan "kohteen". Käytettäkään näistä termejä hoitaja ja hoidettava

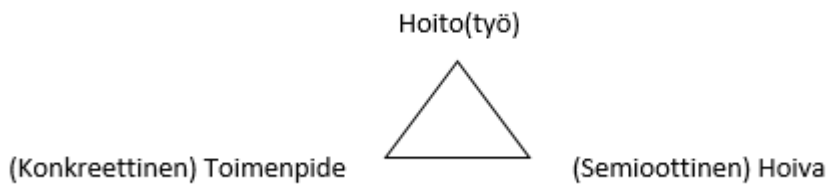
(potilas). Hoitajasta, hoitotyöstä ja hoidettavasta saadaan hoitotyön kolmio, johon voidaan sijoittaa käsitteiden väliset suhteet: hoidon sisältö, hoitosuhde ja hoivasuhde (kuvio 1).

KUVIO 1. Hoitotyötä konstituiva hoitotyön peruskolmio

Kuvion 1 kolmion kulmissa olevien käsitteiden ympärille voidaan helposti rakentaa muita hoitotyötä työnä kuvaavia kolmioita. Esimerkiksi hoitotyöstä voidaan rakentaa kolmio: hoitotyö, hoito-organisaatio, hoitokäytännöt (hoito-ohjeistukset tai -suositukset) ja tästä edelleen eteenpäin, mutta en mene tähän, enkä myöskään hoitajan enkä potilaan ympärille liitettäviin kolmioihin. Keskityn kuvion 1 alhaalla olevan sivuun eli hoivasuhteeseen.

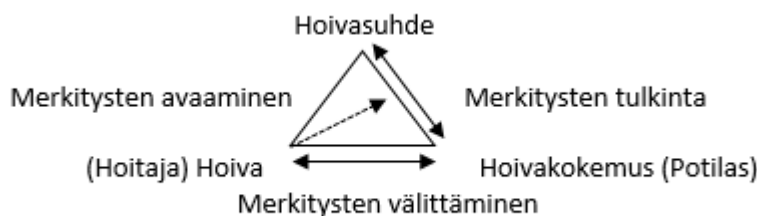
Hoivakokemuksen liittämiseksi Hoitotyöhön tarvitaan vielä "kolmio", jossa kuvataan hoidon rakentumista toisaalta konkreettisista toimenpiteistä ja hoidon välittämästä hoivasta (kuvio 2). Jatkossa keskityn siinä kuvattuun hoivaan ja siihen liittyvään hoivasuhteeseen ja hoivakokemukseen.

KUVIO 2. Hoidon rakentuminen konkreettisista toimenpiteistä ja hoidon välittämästä hoivasta

Hoivakokemus

Lähdin liikkeelle ajatuksesta, että hoito(työ) rakentuu toisaalta konkreettisista hoitotoimenpiteistä ja semioottisesta hoivasta (kuvio 2). Seuraavassa otan tästä tarkasteluun kolmion kärjen eli hoiva (kuvio 3). Vastaavasti voisimme ottaa tarkasteluun konkreettiset toimenpiteet tai hoitotyön. Saamme hoitajan toimintaan liittyvän hoivan, potilaan kokemukseen liittyvän hoivakokemuksen ja heidän välisen hoivasuhteen muodostaman kolmion.

KUVIO 3. Hoivan, hoivakokemuksen ja hoivasuhteen muodostama hoivakolmio

Olen korostanut, että Hoivakokemus on mentaalisen prosessin semioottinen, subjektiivinen merkityssuhde, jossa "joku tulkitsee jonkin avulla jonkin joksikin". Hoivassa toimintana merkitykselliset tapahtumat ovat myös semioottisia ilmiöitä. Myös hoivasuhde hoivaajan ja hoivattavan välillä on semioottinen, merkeistä ja merkkien käytöstä rakentuva merkityssuhde, erotuksena esimerkiksi hoitotyön toimenpiteistä. Merkityssuhteesta käytetään nimitystä kokemus. Hoiva on merkitysten välittämistä merkitysmaailmoja ja merkitysvaihtoehtoja avaamalla. Hoiva välittyy merkityksinä hoivasuhteessa, hoivakokemus on hoivasuhteessa välittyneiden merkitysten tulkintaa.

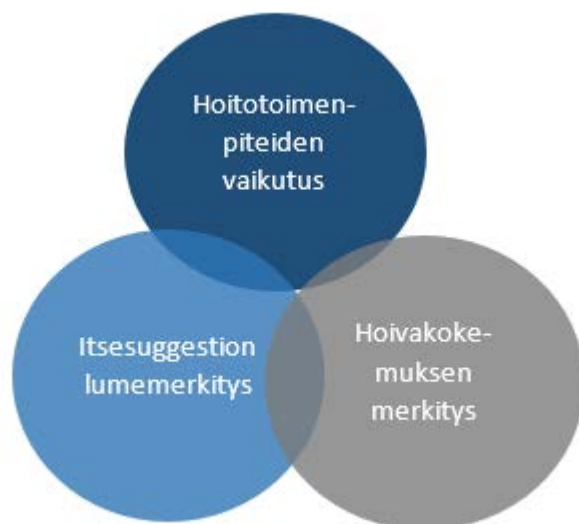
Mitä hoivassa välitetään ja hoivakokemuksessa koetaan? Mistä hoivasuhde rakentuu? Käytän apuna psykologisesti tulkitsemaani kasvatus- ja sivistysteoriaa. Hoiva on toisen ihmisen maailmasuhteiden ja elämäntilanteen tulkintaa ja tästä muodostuneen ymmärryksen välittämistä, toisen ihmisen ihmisyyden (esimerkiksi autonomian, avun tarpeen, lapsena, vanhana, tyttönä tai poikana olemisen...) tunnustamista, hyväksymistä, myöntämistä ja arvostamista. Esimerkkinä vaikkapa aivovammapotilas, jonka minuuden vamman ja minuuden uudelleenrakentamisen välttämättömyyden hoitaja ymmärtää ja tukee sitä. Hoivakokemus puolestaan viittaa ymmärretyksi, tunnistetuksi ja tunnustetuksi, hyväksytyksi, arvostetuksi (autonomisen ihmisenä, naisena, miehenä, sairaana, avuntarpeessa olevana, vajaakykyisenä...) tulemisen kokemukseen. Ajatus on, (Veikko Tähkän sanoin): "Ymmärretyksi tulemisen kokemus rakentaa mieltä, sivistysteoreettisesti, muuttaa yksilön mentaalisia maailmasuhteita." ^[1]

Hoivakokemuksen ja siihen liittyvien ilmiöiden semioottisuuden kautta käsitteet merkitys, tulkinta ja ymmärtäminen tulevat keskeisiksi käsitteiksi. Merkitys on mielen antamista jollekin. Tulkinta on olettaen semioottisen symbolisen ilmauksen merkityssisällöstä ja ymmärtäminen merkityssisällön tavoittamista. Väärinymmärtämisellä ja väärintulkinnalla on ymmärtämisessä oma merkityksensä. Se motivoi osapuolia ilmaisemaan itseään paremmin, jotta yhteinen, jaettu ymmärrys mahdollistuisi.

Edellä olen viitannut kasvatus- ja sivistysteoriaan. Pedagoginen toiminta ja pedagoginen suhde sekä esimerkiksi tunnustamisen, pedagogisen tahdikkauden, pedagogisen tarvitsevuuden ja muut kasvatus- ja sivistysteorian perinteessä tarkastellut käsitteet ovat hyödyllisiä hoivan ja hoivakokemuksen tarkastelussa. Viittaan myös pedagogisen toiminnan muotoihin, kuten kasvatus, opetus, sosiaalistaminen, psykoterapia ja ohjaus, jotka liittyvät ihmisen eri maailmasuhteisiin ja joiden avulla hoivaa ja hoivakokemusta voidaan tarkentaa. Tässä ei ole mahdollista mennä pidemmällä tässä tarkastelussa.

Haluan vielä kiinnittää huomiota hoivakokemuksen merkitykseen hoitotuloksiin. Potilaan Lääkärilehti -lehdessä ^[2] oli joku vuosi sitten artikkeli siitä, kuinka hoivakokemus on otettu lääketieteessä empiirisen tutkimuksen kohteeksi, joskaan ei siinä määrin kuin esimerkiksi plasebovaikutus. Hoivakokemuksen "vaikutusta" pidettiin kirjoituksessa todellisena ja perättiin sen tutkimusta lääketieteessä. Kuitenkaan kirjoituksessa ei tarkasteltu hoivakokemuksen sisältöä eikä esimerkiksi plasebon ja hoivakokemuksen suhdetta. Plasebovaikutuksella on tarkoitettu sitä, kuinka potilaan usko lääkkeen tai hoidon tehoon ja lääkärin ammattitaitoon (lääketieteeseen), siis itsesuggestio, vaikuttaa hoitotuloksiin, riippumatta hoitotoimenpiteiden todelliseksi ajatelluista konkreettisista somaattisista, mitattavista vaikutuksista. Tätä huomiota on käytetty osana kaksoissokkokokeita lisäosoittamaan hoitotoimenpiteiden "todellista vaikutusta".

Kuviossa 4 on kuvattu kolme hoitotuloksiin vaikuttavaa tekijää ja niiden väliset suhteet. Hoidon konkreettiset hoitotoimenpiteet vaikuttavat konkreettisesti somaattiseen tilaan. Osa hoidon konkreettisten toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee, enemmän tai vähemmän, plasebovaikutuksena itsesuggestiona, uskona hoidon, lääkkeen, toimenpiteiden, terapian vaikuttavuudesta. Osa itsesuggestiosta on, myös enemmän tai vähemmän, tulosta hoivasuhteesta tulkitusta hoivakokemuksesta. Hoivakokemuksella on siten merkitystä konkreettisen hoidon onnistumiseen ja tehoon. Mutta hoidon tuloksellisuuteen tarvitaan myös todellista, hoitotoimenpiteistä erillistä, hoivasuhteessa välittyntä hoivakokemusta.

KUVIO 4. Kolme hoitotuloksen vaikuttavaa tekijää: konkreettisesti vaikuttavat toimenpiteen ja tulkinnan kautta "vaikuttavat" plasebomerkitys ja hoivakokemuksen merkitys

Lopuksi

Kun suuresti arvostamani **Kaisa Koivisto** alkukesästä muistutti, että olen luvannut kirjoittaa hoivakokemuksesta ePookiin, sanoin, että muistan tämän kyllä. Kun sitten aloin kirjoittaa artikkelia, ajattelin, että mitä uskallan ja kehtaan kirjoittaa tieteenalle, jota en juuri tunne, enkä siellä käytyä teoreettista keskustelua. Muistin Kaisan, **Liisa Kivinin** ja **Pirkko Sandelinin** sanoneen, ettei hoivakokemus ole ollut keskeinen keskustelun kohde hoitotieteessä. Tein nettihakuja hoito, hoiva ja hoivakokemus sekä hoitokokemus sanoilla. Sanat esiintyvät sairaanhoitoa ja päivähoitoa koskevissa kirjoituksissa, hoitokokemus sairaanhoidon keskustelussa, mutta ei kovin usein. Tieteenteoreettisessa mielessä vakavia käsitteellisiä tarkasteluja hoitotieteen peruskäsitteistä en löytänyt, joka tosin se ei kerro, ettei sitä jossakin käytäisi.

Jos hoitotyön peruskäsitteiksi esitetään edelleen **Florence Nightingalen** vuonna 1895 esittämät ihminen, ympäristö, terveys ja hoitaminen (nytemmin lisätty "tiedonalueina" potilas/asiakas/hoidettava ja hoitava henkilö sekä hoito- ja yhteistyösuhde) sekä näiden väliset suhteet, tilannetta ei tieteenteorian näkökulmasta voi kuvata kovinkaan hyvänä. Sanoilla "Basic Concepts", "Fundamentals of Nursing" ja "Nursing Concepts" löytyy englannin kielellä runsaasti lähteitä. Kattavasti en englanninkielistä selvitystä kuitenkaan tehnyt. Englanninkieliset sanat "Care" ja "Care experience" eivät tarkoita samaa kuin hoiva ja hoivakokemus, eikä tilanne näyttänyt peruskäsitteiden tieteenteoreettisen tarkastelun osalta olevan paremmin kuin Suomessa. Ihan tuoreesti viitattiin edelleen Nightingalen neljään käsitteeseen. "A Care Relationship" esiintyi "diakonissa tyypisissä" koulutusohjelmissa kritiikkinä valtavirran sairaanhoitajakoulutukseen.

Ajattelen, että kirjoitukseni voisi toimia heuristisesti keskustelua virittävänä ja kiinnittämään huomiota toisaalta hoitotiedettä tieteenalana konstituovien peruskäsitteiden tarkastelun tarpeeseen, toisaalta hoivan ja hoivakokemuksen merkitykseen hoitajan hoidossa/hoitotyössä toimintana ja potilaan parantumisessa prosessina. Konkreettisten toimenpiteiden ja somaattisten ja oireenmukaisten hoitotulosten ohella tulisi kiinnittää huomiota myös semioottiseen merkityksinä välittyvään hoivaan ja merkityksinä tulkittuun hoivakokemukseen. Tämä jäsentäisi ja orientoisi tieteenalaa ja hoitotyötä käytäntönä. Yhtenä esimerkkinä voisoin uudelleen mainita aivovammapotilaan, jonka hoito ja kuntoutuminen ei saisi keskittyä vain somaattisen vamman seurausten korjaamiseen, toimintakyvyn palauttamiseen ja vammautumisen ja kuntoutuksen "hyväksymiseen", vaan myös "minuuden vamman" korjaamiseen ja minuuden uudelleen rakentamiseen ja tämän merkitykseen kuntoutumisessa.

Lähteet

1. [△Tähkä, V.](#) 1996. Mielen rakentuminen ja psykoanalyttinen hoitaminen. Helsinki: WSOY.
2. [△Hagal, M.](#) 2014. Lumelääkitys ei olekaan lumetta. Potilaan Lääkärilehti 16.5. Hakupäivä 15.11.2017.
<http://www.potilaanlaakarilehti.fi/uutiset/lumelaakitys-ei-olekaan-lumetta/>

Metatiedot

Nimeke: Hoivakokemus hoitotieteen käsitteenä. Teoksessa K. Koivisto, A. Henner & L. Kiviniemi (toim.) Hoitotyön koulutus ja tutkimus- ja kehittämistoiminta – ajankohtaisia ja tulevaisuutta ennakoivia haasteita

Tekijä: Latomaa Timo

Aihe, asiasanat: hoitotyö, hoivatyö, kokemukset, toimenpiteet

Tiivistelmä: Artikkelissa tarkastellaan hoivakokemus-käsitettä ja siihen liittyviä käsitteitä normatiivis-analyttisesti, so. teoreettisesti semioottisesti ja kasvatus- ja sivistysteoreettisesti.

Kasvatus- ja sivistysteoreettisesti "hoivakokemus" on suhdekäsite, jossa on mukana "hoiva" ja hoivan ja hoivakokemuksen välinen "hoivasuhde". Hoivakokemus on prosessikäsite, hoiva(aminen) toimintakäsite ja hoivasuhde suhdekäsite. Kasvatus- ja sivistysteoreettinen näkökulma tarkoittaa myös viittaamista sivistys-, pedagoginen toiminta ja pedagoginen suhde sekä muihin kasvatus- ja sivistysteorian perinteessä tarkasteltuihin käsitteisiin.

Hoivakokemus on mentaalisen prosessin semioottinen, subjektiivinen merkityssuhde. Hoivassa toimintana merkitykselliset tapahtumat ovat myös semioottisia ilmiöitä. Myös hoivasuhde hoivaajan ja hoivattavan välillä on semioottinen, merkeistä ja merkkien käytöstä rakentuva merkityssuhde, erotuksena hoitotyön konkreettisista toimenpiteistä. Hoivakokemuksen ja siihen liittyvien ilmiöiden semioottisuuden kautta käsitteet merkitys, tulkinta ja ymmärtäminen tulevat keskeisiksi käsitteiksi.

Tarkastelun näkökulmasta hoito(työ) rakentuu toisaalta konkreettisista hoitotoimenpiteistä ja semioottisesta hoivasta. Hoivakokemuksen ja siihen liittyvien käsitteiden tarkastelusta saadaan tieteenteoreettinen ja käsitteellinen ehdotus perustaksi ymmärtää hoitotyötä toimintana ja tiedettä konstituiviksi peruskäsitteiksi hoitotieteelle.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2017-11-30

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2017101850147>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: Julkaisu on tekijänoikeussäännösten alainen. Teosta voi lukea ja tulostaa henkilökohtaista käyttöä varten. Käyttö kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.

Näin viittaat tähän julkaisuun

Latomaa, T. 2017. Hoivakokemus hoitotieteen käsitteenä. Teoksessa K. Koivisto, A. Henner & L. Kiviniemi (toim.) Hoitotyön koulutus ja tutkimus- ja kehittämistoiminta – ajankohtaisia ja tulevaisuutta ennakoivia haasteita. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 43. Hakupäivä xx.xx.20xx. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2017101850147>.